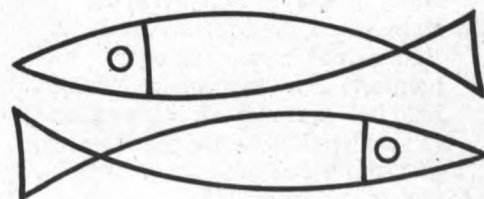

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

red. en sekr.: H. Pootlaan 242, Alkmaar

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

administratie: pasteursingel 29b, r'dam-7

H. DE JONG — AMSTERDAM

MENS, ERGER JE NIET*)

Zeg niet: Hoe komt het dat vroegere tijden beter waren dan deze?
Want niet uit wijsheid zoudt gij aldus vragen. Pred. 7 : 10

We hebben hier een tekst vóór ons, die jonge mensen bijzonder zal aanspreken en die ik dan ook nog wel eens tegenkom in de discussies van vandaag. Het is een tekst die in staat is een ban te breken, een doem weg te nemen, zodat er levensruimte komt. Want het valt niet te ontkennen, dat er wel eens op zo'n wijze over de tegenwoordige tijd gesproken wordt, dat je haast verlegen wordt met het feit dat je er bent, dat je er nu bent.

Ik stel me daarom ten doel, met dit tekstwoord ons allemaal in de ruimte te zetten, zodat er werkelijk een weg naar voren zichtbaar wordt, waarover we kunnen gaan als verlorene mensen, als kinderen van God die van hun tijd durven te zeggen: God heeft die gemaakt.

We krijgen hier een advies te horen van de hoogste wijsheid zelf. Het N.T. zegt, dat Jezus Christus ons van God geschonken is tot wijsheid. Daarom geloven wij dat wat we in het O.T. aan wijsheid aantreffen niet los staat van Hem. Dat betekent dat we ook in dit wijsheidswoord de goede Herder met ons bezig mogen zien. De goede Herder, die zijn leven heeft gegeven voor zijn schapen. Hij is er in alles op uit om ons leven in de vrijheid te zetten. En dat is dus ook het geval met het advies dat we hier krijgen. Het gaat Hem, onze Here, ter harte, als ons verkeerdelijk wordt door een verkeerde instelling die wij er tegenover hebben.

☆☆☆

Ik wil iets zeggen over het advies, dat Pred. hier geeft: Zeg niet, hoe komt het dat vroegere tijden beter waren dan deze? Want niet uit wijsheid zoudt gij aldus vragen. In de eerste plaats, hier wordt niet ontkend, dat de vroegere tijden beter waren dan deze. In het woord, in de vraag, die hier

afgeraden wordt, zit tweërlei. Vooreerst de kwestie van het beter zijn der vroegere tijden dan de onze en vervolgens de vraag, hoe dat nu toch wel komt. Strikt genomen wordt hier alleen die laatste vraag onverstandig gevonden. Hoe staat het dan met de kwestie zelf? Wáren de vroegere tijden beter dan de onze? Dat hoeft niet bij voorbaat uitgesloten te worden en de tekst zegt 't eigenlijk ook wel 'n beetje. We kunnen dus dit woord niet gebruiken voor 'n valse geruststelling. Zo van: ten allen tijde heeft men al geklaagd over 't verval van dit en dat. We kunnen dat dus rustig naast ons neerleggen. De Prediker immers zei ook al... enz. Het is natuurlijk waar dat men ten allen tijde geklaagd heeft over 't slechter worden van de wereld. Dat is net als met de boeren die altijd over 't weer klagen. Toch betekent dat niet, dat ze nooit gelijk hebben. Weet U, 't is eigenlijk erg moeilijk een definitief oordeel te geven over de vraag of we achteruitgaan. Dat komt omdat je op zoveel kunt letten. Zo kan een vergelijking van het heden met het verleden nadelig uitvallen voor onze tijd, terwijl je tegelijk toch winstpunten kunt noemen. Het is dus gewoon moeilijk om algemeen geldige uitspraken op dit punt te doen.

☆☆☆

Maar de teneur van deze tekst is: ga er nu eens van uit dat het waar is, dat het vroeger inderdaad beter was dan nu. (En in verschildend opzicht is dat echt niet zo moeilijk te zien.) Wat doe je daar nou mee? Hoe hanteer je nu zo'n gegeven?

Wel, dan vraag ik aandacht voor het vers dat aan onze tekst vooraf gaat: wees niet te spoedig geërgerd in uw geest, want ergernis huist in de boezem der dwazen. In het licht van dit prachtige advies zie ik nu dat vragen in onze tekst: hoe komt het... enz., als een geërgerd vragen. Vraag

niet zo geërgerd: hoe komt het dat vroegere tijden beter zijn dan deze.

Dit is wat hier gehekel wordt: al vragend naar het waarom van je tijd kun je een brompot en een zuurpruim worden. Het is mogelijk rond te lopen in het leven met een diepe onvrede (en dan ook ontevredenheid) over de tijd waarin je leeft. En het is waarachtig geen kunst om aan die onvrede en die ontevredenheid voedsel te geven. In dit opzicht geldt zeker: wie de hond wil slaan kan allicht een stok vinden. En kijk, dat vindt de Bijbel nu dom. Niet uit wijsheid zoudt ge dat vragen. En als de Bijbel zegt 'dwaas', 'niet wijs', dan gaat 't maar niet over een verstandelijk gebrek, maar om een verkeerde instelling van het hart. Wijsheid is in de Bijbel etisch-religieus. Daarom staat er ook: de vreze des Heren is het begin van alle wijsheid.

Als je namelijk als een nijdas door het leven loopt en scheldt op alles wat er mis gaat en vroeger beter ging, als je altijd weer tegen je kinderen bliest: in mijn tijd... dan kun je er van op aan, dat je de mogelijkheden die deze tijd biedt niet zult zien en niet zult gebruiken. Het is echt een probaat middel om de boot te missen.

☆☆☆

Want we mogen er aan vasthouden, dat ook onze tijd door Jezus Christus verlorene tijd is. Het is heilstijd. Het welbehagen des Heren zal door zijn hand gelukkig voortgaan, wordt in Jes. 53 van de knecht des Heren gezegd. Die knecht des Heren is onze Here Jezus. Het heilsplan van God gaat ook vandaag door. Onze tijd gaat niet om buiten zijn macht. Het loopt hem niet uit de hand. Dat wil niet zeggen, dat de tijden niet ontzettend boos kunnen worden, maar wel dat er ten allen tijde ruimte zal zijn voor het doen van gerechtigheid. Nooit zal er het excuus kunnen zijn: ik kreeg de gelegenheid niet om een rechtvaardige te zijn. Ik denk dat je die gelegenheid juist vandaag volop krijgt. Het is namelijk zo, dat bij het bozer worden van de tijd er ongekende mogelijkheden ten goede vrijkomen. Als we zien, dat 't met de publieke zede achteruitgaat, laten we dan ook zo eerlijk zijn te zeggen dat de publieke zede ook wel eens een fatsoenscode betekende, die ons een mogelijk-

heid verschafte om fatsoenlijke schurkjes te zijn. De publieke zede was ook wel eens een rem op moedige, overdachte, persoonlijke gehoorzaamheid. Hoe is onze Here Jezus ook niet gebotst tegen het fatsoen van zijn dagen, toen Hij zich inliet met de zelfkant van de joodse samenleving. Hij leefde in de einddagen van die samenleving, waarin ook veel aan de orde was wat wij herkennen. Jezus heeft er niet voor geijverd dat het traditionele leefpatroon van vroeger koste wat 't koste behouden zou blijven of gerestaureerd zou worden. Anderszijds werkte Hij ook niet mee aan de wellustige afbraak ervan. Maar Hij zag nieuwe mogelijkheden vrijkomen en benutte die. Hij wist dat ook zijn tijd, een boze tijd, tijd van zijn Vader was.

☆☆☆

Tot dat inzicht moeten wij ook komen. Niemand heeft iets aan ons, als wij vinden dat we eigenlijk een paar eeuwen eerder hadden moeten leven. Je mag onder Gods belofte op zoek gaan, in je tijd naar nieuwe mogelijkheden tot het goede. Maar dat moeten we liever niet lichtvaardig doen. Want dan zou onze oppervlakkigheid in teleurstelling eindigen. Het is, wil ik zeggen, bepaald geen gemakkelijk advies dat Pred. hier geeft. Je moet er maar eens op stuiten, op de lamelendige houding bijvoorbeeld, waarin veel mensen

IN DIT NUMMER

- Pagina 293
Drs H. de Jong,
Mens erger je niet
- Pagina 294
Ds H. Smit,
Boerenoorlog en moderne theologie
- Pagina 295
Prof. C. Veenhof,
Over onze „binnenverbandse“ broeders (1)
- Pagina 296-297
D. W. L. Milo,
Het lied van de heks
- Pagina 298
Dr L. van Klinken,
Inkomen en welzijn (1)
- Pagina 299
Ds O. Mooiweer,
Wat zal de toekomst ons brengen? (2)
M. de Jonge,
De miljoenennota

*) Toespraak voor de E.O.-microfoon op 14 juli 1975.

staan tegenover hun werk, de slordigheid, de interesseloosheid. Ik denk dat 't vandaag voor mensen die met verantwoordelijkheid belast zijn, vaak is om razend te worden. Makkelijk geadviseerd: ga niet als een brompot door het leven. En: ergernis huist in de boezem der dwazen. En helemaal moeilijk wordt 't als je merkt, dat al dat euvel diep geestelijk is. De psalmist (119) zegt: waterbeken vlieten uit mijn ogen, als ik zie hoe men uw wet verlaat. Wat is dat dan? Deze man huilt de grachten vol over zijn tijd. En Jezus heeft ook geweend over Jeruzalem. Juist, maar dat is verdriet. Dat is geen ergernis. Die twee verschillen. Ik zou zeggen, wie over deze tijd geen verdriet heeft, is niet wijs. Maar wie zich er over **ergert** is een dwaas.

☆☆☆

Ergernis maakt onbekwaam. We mogen hier denken aan het woord van Jezus: iemand die de hand aan de ploeg slaat en achterom ziet die is ongeschikt voor het koninkrijk Gods. (Luc. 9:62). Echt, ons oog kan boos zijn, zodat we de mogelijkheden van onze tijd niet meer zien. Jezus Christus is niet alleen van gisteren, maar

ook van morgen en dus ook van vandaag. Ik denk hier aan wat we bij één van de profeten vinden. Het is na de ballingschap. De verwoeste tempel wordt weer herbouwd. Maar de ouderen zeggen: de vorige was veel mooier. De nieuwe was als niets in hun ogen. De profeet ontkent dat niet, maar zegt: Toch zijn er voordelen aan deze minder mooie tempel. De toekomstige heerlijkheid van dit huis zal groter zijn dan die van het vorige. Meer geestelijk zou die toekomstige heerlijkheid zijn, blijkt dan. Het tweede huis zal meer aan z'n doel beantwoorden, omdat 't meer dan dat andere een bedehuis voor alle volken zal zijn. (Haggai 2). Misschien mogen we dat ook wel zeggen van de kerk van vandaag. Veel vormen rondom de kerk zijn verloren gegaan. Maar wellicht dat zij zo beter dan vroeger een instrument kan zijn voor God en zijn liefde. Daar mogen we naar zoeken. Dat mogen we aan de jongelui ook leren. Zo hoeven we niet te leven in het verlamdende besef dat we eigenlijk te laat geboren zijn. We mogen geloven, dat we er precies op tijd zijn, precies op Gods tijd. Zoals even verder van de boze dag geschreven staat: ook deze heeft God gemaakt.

H. SMIT — DEN HELDER

Boerenoorlog en moderne theologie

Een socialistische visie op de Reformatie

In de Theologische Etherleegang van de N.C.R.V. „Rondom het Woord” verscheen een belangrijk themanummer over de Boerenoorlog (17de jaargang nr. 3). Wij denken dan aan Zuid-Afrika en Paul Krüger, maar dat is deze keer een vergissing. Het gaat hier namelijk over de Duitse Boerenopstand uit de tijd van de Reformatie, een opstand die in 1525 — juist 450 jaar geleden — haar hoogtepunt bereikte en in bloed gesmoord werd. In socialistische kringen, met name natuurlijk in Duitsland, wordt deze opstand herdacht. Men beschouwt haar namelijk als een voorloper van de latere en grotere revoluties, die het aanzien van het maatschappelijke en sociale leven hebben veranderd en — zo ziet men het — verbeterd. Dat is de ene kant van de zaak. Maar er is ook een andere kant. En die maakt dit onderwerp zo actueel en belangrijk. Die kant is het verband dat men legt tussen Boerenopstand en Reformatie. Kerkhistorici uit marxistische kring worden niet moe te betogen, dat we in die Boerenopstand niet met een zijlijn, veel minder met een misverstand, maar juist met de **kern** van de reformatorische beweging te maken hebben! In deze gedachtengang wordt alles onder het trefwoord „bevrijding” samengebracht. Voor het kerkelijke leven betekende de reformatorische beweging de bevrijding

Kerkelijk Leven

van de kleine christenman — de „leek” — uit de babylonische gevangenschap waarin de kerkelijke hiërarchie zijn geloof, zijn hart, zijn leven en... zijn beurs (denk aan de aflaat!) opgesloten hield. Welnu, bij het noemen van de beurs heeft men al de overgang van het „geestelijke” naar het sociaal-maatschappelijke. Voor het sociaal-maatschappelijke betekende de grote beweging dan ook de bevrijding van de „underdog” — de maatschappelijk en politiek recht-loze — uit de handen van de grote heren en de onderdrukkende machten. Althans, ... dat had de reformatorische beweging moeten en willen betekenen. Maar helaas, hier werd het nieuwe begin, hier werd de hoopvolle inzet in bloed gesmoord en op de wredeste wijze gestuit. De Reformatie heeft dan ook in de zestiende eeuw haar eigenlijke bestemming — de algehele bevrijding — niet kunnen bereiken. De inzet van de zestiende eeuw ontving haar noodzakelijke complement, haar voltooiing, pas in de latere grote omwentelingen, die de bevrijding doorgang verleenden naar de volheid van het mensenleven. Een ieder, die de kern van de reformatorische beweging ziet liggen in de prediking van de rechtvaardigheid-voor-God, van de

vrijpraak-voor-Gods-gericht, lijdt aan een groot misverstand en aan de kwaal van de berusting. Hij legt zich als het ware alsnog neer bij het einde van de Boerenbeweging in 1525. Hij stelt zich tevreden met een „verinnerlijking” en een „vergeestelijking” van de bevrijding, die de totaliteit van het volle mensenleven in al zijn facetten beoogde. Men behoort Reformatie en Marxisme niet tegenover elkaar te stellen. Neen, in feite vindt de reformatorische bevrijdings-inzet zijn doorwerking en voltooiing in de wel geslaagde omwentelingen, die het aanzien van het wereld- en volkerenleven hebben veranderd.

De actuele betekenis van deze visie

We zien de meest kenmerkende trekken van de zogenaamde „nieuwe” theologie heel duidelijk naar voren komen, als het gaat om de verhouding van de gerechtigheid-voor-God enerzijds en de gerechtigheid in het mensen- en volkerenleven anderzijds. Natuurlijk is het helemaal niet „nieuw” te stellen, dat er een verhouding tussen de beide „polen” bestaat. Wie de vrede met God geniet en met Hem in een verzoende verhouding staat, die zal uit de kracht daarvan leven als hij zijn „mededienstknacht” ontmoet (Matth. 18:21-35). Maar het is wel een vernieuwing als men de verhouding van de beide polen ombouwt tot een algehele versmelting van de twee tot één! Dan is de vrede met God (niets anders dan) de vrede onder de mensen. Dan is gerechtigheid voor God de rechte mensenrelatie. Men ziet dan ook dat de beide polen onderling verwisselbaar en omkeerbaar zijn geworden: Een (niet-Christgelovige!) bestrijder van verdrukking handelt in de geest van Christus (!); voor het dragen van de christen-naam is de rechte sociale geëngageerdheid voldoende. Wat Christus zelf heeft gesproken, gedaan, geleden betekent voor ons **niets**, zolang wij het niet op onze plaats en in onze omstandigheden hebben „gerealiseerd”. En als wij het gerealiseerd hebben, dan mogen we ons werkstuk zien als de „opstanding” van de Jezus-van-toen in onze tijd en in onze omstandigheden. In feite blijft hier geen enkele ruimte meer over voor een christelijk **gelóof!** Maar wanneer nu de boven beschreven socialistische visie op de Reformatie juist is, dan staan we voor een verbijsterende konstatering: De moderne theologie blijkt feitelijk helemaal niet modern te zijn; zij was nota bene al de inzet van de beweging in de zestiende eeuw! Ook toen was het al een misverstand de bevrijding te willen opsluiten in gerechtigheid-voor-God, omdat die bevrijding ook toen al haar uitwerking en completering moest vinden in de volheid van het sociaal-maatschappelijk leven! En dan ook omgekeerd: De orthodoxe theologie blijkt ineens helemaal niet „behoudend” te zijn; ze is er eigenlijk later bijgekomen. En ze berust feitelijk op een trieste berusting bij de gruwelijke feiten van de Boerenonderlaag en op verraad aan wat de werkelijke kern van de beweging is geweest! Alles komt op zijn kop te staan. Wat is nu waar en werkelijk? In

de geschiedenis en in de theologie!

Een doorn in het socialistisch oog: Luther

Het is voor de nieuwe Reformatievisie een heel harde pil, dat Luther zich na enkele vergeefse vredespogingen zeer duidelijk en zeer bitter van de opstandige boeren heeft gedistancieerd. Men is dan wel genooddaakt tot een keus uit twee kwalijke mogelijkheden: Of Luther heeft zelf niet begrepen waar het in de beweging, die hij mede mocht ontketenen, eigenlijk om ging (!); of Luther heeft in een geest van „vadsige verburgerlijking” willens en wetens verraad gepleegd en de zaak-van-God-en-mensen, waarvoor hij stond, verloochend (!). Het is voor een historicus, lijkt me, een hachelijke zaak zijn theorie met een keus uit dergelijke „doemvonnissen” te moeten redden! Natuurlijk denken we er niet over Luther's gedachten over de verhouding van overheid en onderdaan in het algemeen en over de opstandige boeren in het bijzonder te canoniseren. De vraag waar het om gaat is deze: Was de keuze vóór de Boerenopstand de noodzakelijke en enig-mogelijke completering en voltooiing van de reformatorische inzet, ja of neen? Wat was nu eigenlijk de kern van de zaak — voor Luther, in de Reformatie? We willen enkele dingen noemen.

Luther's vrees voor terugval in werkheiligheid

Leerzaam is hier, dacht ik, de houding die Luther aangenomen heeft tegenover een „Reformatiekompletering”, die in elk geval veel rechtstreeks de kern raakte en veel dichterbij (het kerk-)huis bleef. Ik denk aan de gewelddadige „reformatie”, die in Wittenberg door Karlstadt ter hand genomen werd, toen Luther nog op de Wartburg zat. Rijpe en groene, goede en slechte veranderingen werden ingevoerd, waarbij het opgewonden volk de leiders hoe langer hoe meer uit de hand liep, totdat het hoogtepunt in een tumultueuze beeldenstorm werd bereikt. Luther heeft toen Karlstadt verweten, dat hij niet meer inzag, dat de kennis van zonde en vergeving de hoofdzaak was en dat het op de voorgrond plaatsen van de eigen uiterlijke werken in feite betekende een terugvallen in de werkheiligheid van de „papisten”. Voor het verstaan van Luther bevat dit gegeven, dacht ik, ontzaggelijk veel. Een dominerende vrees voor het terugvallen in werkheiligheid! O neen, die vrees is niet altijd een goede raadgeefster geweest! Ze is veel te vaak en veel te zeer een vertragende faktor gebleken als het ging om zaken die op het terrein van kerkregering en liturgie toch echt verandering behoeften! Dat is buiten kijf. Maar nu die vrees zelf! Had Luther geen scherp oog voor een **verschuiving** van de grond waarop een mens voor God kan staan? Zag hij in Karlstadt's „enthousiasme” niet de toegang geopend voor een nieuwe kerkgeneratie die voor God zou staan **niet** meer op de grond van Christus' volbrachte offer, maar op de schijn-grond van eigen „reformatorische” activiteit? En is Luther zo niet kenbaar

als een geharnaste tegenstander van elke stroming die de gerechtigheid voor God wil „realiseren” in het eigen reformatorische aktivisme? En weer treft ons dat verbijsterende: Wanneer de gerechtigheid voor God gaat samenvallen met — en óvervloeien in — óns kompleks van „rechtvaardige” daden, dan noemt Luther dat niet „nieuwe” theologie maar een terugvallen in de werkheiligheid van de „papisten”. Iets ouds dus! Een oud zuurdeeg! Nogmaals, we canoniseren geen mensen. Luther heeft in de uitwerking van dit beginsel fouten gemaakt. Maar hij maakte die fouten op het terrein waarop de kern van de zaak te vinden is.

Rechtvaardigheid voor God is niet op te bouwen uit- en niet te gronden in- welke aktiviteit ook. De rechtvaardiging kan ons tot een goed werk brengen. Maar... deze stelling is niet en nooit omkeerbaar!

En nu zijn we nog op het terrein van de kerk zelf. Nog niet eens op het sociaal-maatschappelijke gebied. Met het oog daarop wijzen we op een andere zaak.

Alles te vangen onder het trefwoord „bevrijding”?

Toen de augustijner monnik Maarten Luther het verlossende woord van de rechtvaardiging-door-het-geloof-alléén hoorde en verstond, toen was hij inderdaad bevrijd van „’s mensen overlast”, van de hiërarchie die met al haar inzetten het uitzicht op de Here zelf had verduisterd. Bevrijd stond Luther voor Gods aangezicht. Maar die bevrijding betekende voor hem tevens een „zich gevangen geven” — tegen alle mensenhoogmoed in — aan de boodschap van het Woord des Heren. Écht bevrijd door God — slááf van Christus — zie daar twee polen, die wel samenvallen, die wel „verwisselbaar” zijn.

Luther was „verwaardigd” tot een staan voor de Here, zónder het hem zo bekende intermediair van mensen en machten. Een verwaardiging en een verhoging. Maar tegelijk werd hij heilzaam beroofd van alle menseneer, die hij in zijn monnikenijver zo gierig had gespaard en bewaard, van alle terugvallen op eigen „verdienste-lijkheid”. Verwaardigd door Christus om in Hem te zijn, beroofd van alle menseneer en -waardigheid. Verhoging en vernedering! Alles gewonnen — alles verloren! Valt dat wondergebeuren te vatten onder één woord? Valt het in te bouwen in een kompleks van „bevrijdingsideeën”? Neen, want de bevrijde monnik is nu pas goed een slááf van Christus! Waarhén, waartóe en waarvàn bevrijd? Dat blijft de kritische vraag! Maar je kunt even goed vragen: Gebondenheid — waaraan, waartóe? Vrijheid en gebondenheid vinden in Christus de harmonie. Vrijheid op zichzelf, vrijheid vàn — zónder een duidelijke vervulling in vrijheid tót —, ... Wat báát het een mens als hij de gehele wereld wint...! Christus leidt ons in de vrijheid. Maar óns vrijheidsideaal leidt ons niet tot Christus. Geen omkeerbaarheid!

Het komt me voor, dat we hier de kern van Luther en van de Reformatie voor ons hebben. Een volgend maal zullen we trachten één en ander nog wat meer bijbels te belichten.

PROF. ZUIDEMA †

Gistermorgen bij het uitgaan van de kerk vertelde drs Buwalda me dat zijn zwager Sytze, prof. Zuidema, was overleden. Een schok ging door mij heen. We wisten wel dat reeds sinds enkele jaren de „aardse tentwoning” van Zuidema op aangrijpende wijze werd afgebroken. Maar als je hoort dat het einde gekomen is grijp je dat hevig aan. En ik weet zeker dat dat het geval is bij allen die Sytze echt hebben gekend. Wij hadden zóveel in hem ontvangen en hebben daarom nu ook zóveel in hem verloren.

Als ik aan Zuidema denk staat mij niet vóór alles voor de geest, de geleerde, de filosoof — en wat voor één was hij dat! — ook niet de ongelofelijk scherpzinnige denker, maar de man met het rots-vaste, éenvoudige geloof in de Heilige Schrift als het Woord van God. Want dat geloof was de fundamentele en allesbeheersende werkelijkheid van zijn leven. Zuidema was volkomen op de hoogte van alle problemen waarmee de theologen en filosofen van onze tijd worstelen als het gaat om de bijbel. Hij kende de hermeneutiek die er ten aanzien van de Heilige Schrift in de voorbije decennia werden ontworpen tot op de bodem. Maar hij bleef kinderlijk geloven dat de Heilige Schrift het Woord van God is. Dat geloof heeft de koers van zijn leven bepaald. Dat geloof was ook het uitgangspunt en het richtsnoer van zijn veelomvattende wetenschappelijke arbeid. Hij heeft zó, óók en vooral als man van wetenschap, „alle gedachte gevangen geleid tot de gehoorzaamheid van Christus.” Wanneer ik het werk van Zuidema zou moeten typeren dan zou ik willen zeggen: hij had van God

het charisma ontvangen van „de beproeving der geesten of ze uit God zijn.” Zijn fenomenale eruditie heeft hij daaraan dienstbaar gemaakt. Met welke theoloog of filosoof hij ook worstelde — dit woord is in dit verband niet te zwaar — met Occam, Kierkegaard, Barth, Sartre, Marx, Marcuse enz., het ging hem vóór alles en als vanzelf om dat beproeven. En hij deed dat in de eerste plaats om daarmee de gemeente van Christus te dienen in haar zware strijd tegen „de geest dezer eeuw.” Of Zuidema studies schreef van hoog wetenschappelijk gehalte of op populaire wijze de heerlijkheid van het christelijk geloof beschreef — het ging hem steeds om hulp aan, om de opbouw van de kerk van zijn Meester. In dit opzicht was hij ten volle de voortzetter van het beste in Kuypers levensarbeid en was hij trouw aan de opzet en de bedoeling van de gereformeerde Vrije Universiteit. Ik moge in Opbouw speciaal in herinnering brengen wat hij in de moeilijke jaren dertig geschreven heeft over het verbond en de doop. Dat was het beste van wat in die tijd daarover werd gepubliceerd. Hij deed dat toen hij in Indië was. Want ook daar en toen vergat hij de kerken in het moederland geen moment en bleef hij ook die dienen. En nu is hij opgenomen in heerlijkheid. Hij heeft in de laatste maanden zeer verlangd naar het moment waarop dat geschieden zou. Nu heeft hij zijn wens verkregen. Maar wij hebben één van die mannen verloren die wij in onze tijd meer dan ooit nodig hebben. En ons hart gaat met innig medeleven uit naar haar die Sytze op voorbeeldeloze wijze tot steun is geweest. Naar haar en haar kinderen.

De HEERE zegene hen.

C.V.

C. VEENHOF — KAMPEN

Over onze „binnenverbandse” broeders (1)

Zoals opletende krantenlezers wel opgemerkt zullen hebben, werd door onze „binnenverbandse” broeders bij hun laatst gehouden „Schooldag” ook gebruik gemaakt van de „Nieuwe Kerk” in Kampen, het kerkgebouw van de „buitenverbandse Geref. Kerk” hier ter plaatse. Een verzoek daartoe was door de raad van deze kerk met algemene stemmen ingewilligd.

Ik wil graag zeggen dat ik mij over dit besluit van onze kerkeraad zéér heb verheugd. Ik wil eerlijkheidshalve óók zeggen dat ik mij, na alles wat voor enkele jaren hier is gepasseerd, wel een beetje verwonderd heb over het verzoek om dit kerkgebouw te mogen gebruiken. Maar zonder enige reserve kan ik verklaren dat ik blij ben dat het werd toegestaan. Ik geloof dat we nooit mogen vergeten dat wij in de „binnenverbanders” ondanks alles met broeders hebben te doen. Broeders die ons veel leed hebben berokkend en zonder wettige reden ons uit hun gemeenschap hebben gestoten. Maar die wij toch als broeders moeten blijven zien en met wie wij gemeenschap moeten blijven zoeken in de weg van liefde, waarheid en recht. Het mag nooit aan ons liggen als de kloof die geslagen werd blijft be-

staan. We moeten goed beseffen dat in de zorgwekkende toestand waarin christenheid en kerk verkeren, de verdeeldheid, de kerkelijke gescheurdheid van hen die zich gereformeerd noemen en dat willen zijn misschien wel het meest verontrustende verschijnsel is.

Ik moge speciaal naar aanleiding van wat de pas gehouden Schooldag deed zien, enkele opmerkingen over de „binnenverbandse” kerken maken. En ik doe dat met het oog op de ware „vrede” tussen de broeders.

★ ★ ★

In de laatste weken zijn mij enkele uitspraken onder ogen gekomen die ik hier eerst wil memoreren om naar aanleiding daarvan een paar dingen te zeggen. In de eerste plaats het volgende: Zoals men weet is de vrijgemaakte kerk van Maassluis door de classis en de particuliere synode van Zuid-Holland uit het verband van die kerk gestoten. Ik schreef daar reeds eerder over. Deze kerk ging daarover in beroep bij de Generale Synode.

Als gevolg van deze uitstoting werd de „vrijgemaakte” mannenvereniging te Maassluis als lid van de bond van mannenverenigingen geroeyeerd. Maar het bestuur van de bond van vrouwenverenigin-

gen deed dat, hoewel daartoe aangezocht, niet! In het kerkblad van Zuid-Holland enz. werd daar omtrent het volgende berichtje afgedrukt:

„Brief vrouwenver. te Maassluis p.a. mevr. Alderliesten-v. d. Berg. Aan deze vereniging zal geschreven worden dat wij in deze „interim-situatie”, zolang de kerkelijke weg bewandeld wordt, zowel de vereniging „binnen” als „buiten” verband als lid van de Bond zullen handhaven resp. inschrijven.”

Ds Zemel van Monster reageerde op dat bericht in dat kerkblad. Hij noemde het een goed gereformeerd besluit. En hij verbond daaraan een korte „simpele uitleg” van het bekende „tenzij” uit art. 31 der K.O. Hij dacht daarbij aan wat prof. Schilder eens schreef over de „techniek van het bezwaard zijn”. En hij meende „in zijn onnozelheid” aan oude bekende waarheden te herinneren.

Maar dat pakte anders uit. In het genoemde Kerkblad verscheen een paar weken later in het verslag van een vergadering van de in Maassluis, tegenover de, laat ik maar zeggen, kerk van ds Van Tongeren, gevormde tegenkerk, het volgende bericht:

„N.a.v. het artikel: Een goed gereformeerd besluit van ds D. Zemel in het Geref. Kerkblad van 8 febr. wordt een schrijven aan de redactie van het Kerkblad vastgesteld, waarin de kerkeraad zijn grote verontwaardiging uitspreekt, o.a. vanwege de ongereformeerde inhoud van dit artikel; er komt een mening in naar voren over het besluiten van meerdere vergaderingen, die in de voorgaande brieven aan de redactie duidelijk en geargumenteed als ongereformeerd is aangewezen.”

Ds Zemel reageerde in het kerkblad met een breed artikel. Het begon zo:

„Daar gaat het bestuur van de Vrouwenbond. Daar ga ik. Grote verontwaardiging. Ongereformeerde inhoud.

Waar gaan we heen? Zware beschuldigingen. Klakkeloos wordt het even in een plaatselijk verslag aan breed publiek kond gedaan. Met beroep op een correspondentie, die de lezers niet kunnen controleren.

Maar intussen is het brandmerk aangebracht. Nu kan ik natuurlijk wel een aanklacht bij deze kerkeraad indienen wegens onzorgvuldig en onchristelijk handelen. Maar dan hebben we er weer een zaakje bij. Desnoods uitgevochten tot aan een generale synode toe. Maar er lopen m.i. zaakjes genoeg. Ik laat dit rustig liggen en zal proberen aan te tonen, dat mijn opvatting gereformeerder is dan in Maassluis gedacht wordt.” Ds Zemel voert dan allerlei argumenten aan ten betoge dat wat hij over het besluit van het bestuur van de Vrouwenbond opmerkte goed gereformeerd is. En hij eindigt zijn artikel met het volgende stuk waarboven hij schreef „Het Klimaat”.

★ ★ ★

„Hoe komt het nu, dat men direct maar zulke grove taal uitslaat, n.b. in een kerkeradsverslag? Omdat het klimaat onder ons verslechterd is. Keihard optreden. Alles uitbenen.

Ik schrijf dit niet graag. En ik moet me natuurlijk beperken.

Want je kunt niet zonder meer publiceren wat je particulier weet. Voorzichtigheid is hierin geboden. Dit in acht nemend wil ik toch enkele feiten releveren.

Reeds voor de particuliere synode kon je horen: Van Tongeren moet er natuurlijk uit. En nog wel van buiten de classis Schiedam. Dus zonder dat men goed op de hoogte was. En wat voor een wantrouwen ontmoetten we niet, toen we bekendheid genoten als adviseurs van de kerkeraad Van Tongeren. Het werd als een soort plicht beschouwd die kerkeraad in de kou te laten staan. Adviezen mochten gegeven worden. Doch niet aan die kerkeraad. Ik heb zelfs een tijd de eer genoten de destijds bezwaarden te mogen adviseren. Totdat me een uitgetypte preek van ds Van Tongeren werd toegezonden met het verzoek mede te oordelen of deze geen reden voor een aanklacht bevatte. Ik heb die preek goed bekeken. Maar ik kon niets verkeerd ontdekken. Ja, je kunt altijd naar voren brengen: Ik zou het zelf anders gedaan hebben. Maar dat is toch geen norm.

De laatste tijd ben ik in de gelegenheid geweest enkele malen in het midden van de gemeente te zitten. Dan kan het zelfs voorkomen, dat een tekst behandeld wordt, die je zelf ook eens geprekeerd hebt. Allicht ontdek je verschil. Maar dat is toch niet beslissend. Ik heb tenminste een zegen mee naar huis kunnen nemen. Zo had ik ook onder die preek van ds Van Tongeren kunnen zitten. Maar met zulk een beoordeling was mijn adviseurstaak ten einde. Ik was te argeloos. Ik zag de achtergronden niet. Het behoort blijkbaar tot de geloofsactie met wantrouwen een preek te beluisteren. En was het anders geweest? Natuurlijk had ik direct contact opgenomen met Van Tongeren. Ik ga niet met een kerklid tegen een collega opereren achter zijn rug om. Dat vind ik eenvoudig miselijk.

Er werd eens een belijdend lid van onze kerken benoemd tot professor of lector aan een r.k.-universiteit. Ondanks de gelukwensen van „De Reformatie” achtte ik dit onjuist. Echter daarover hoef je toch niet te schrijven. Het is helemaal niet nodig zo'n man met De Reformatie aan de kaak te stellen. Er is ook nog zo iets als gewetensvrijheid. Maar die wordt niet gegund. Het moet alles precies naar het eigen lijntje lopen. Onlangs werd ergens in Midden-Nederland de kreet geslaakt: Een nieuwe zuivering is hard nodig. Zeker, prof. dr. J. Douma moet er uit.

Het kan best zijn, dat men het met bepaalde daden of opvattingen van prof. Douma niet eens is. Iedere goed recht. Dat moet men echter niet op de spits drijven. Om daarmee de persoon in kwestie te kunnen typeren als niet langer gereformeerd meer. Daarvoor is heel wat anders nodig.

Maar neen, alleen eigen opinie is goed gereformeerd en wat daarvan afwijkt is de verdoemenis waard. Immers, men moet eens bedenken wat men zegt met: er uit. Er uit is buiten de kerk. En buiten de kerk is alleen de woestijn. Er uit: geen deel aan het rijk van Christus.

Gaan we op deze weg voort van toenemend wantrouwen, van elkaar geen ruimte gunnen binnen

de grenzen van de kerk; van het van alles een zaak maken, we bewegen ons op de duur van zuivering tot zuivering en het einde wordt dar er één man overblijft, die in zijn eentje pretendeert nog waarachtig gereformeerd te zijn. In christelijke geest moeten we ons zetten tot het opruimen van allerlei wantrouwen, tot het elkaar een brede plaats geven onder de zon, tot het leggen van allerlei zaakjes in de handen van God.

Het wordt hoog tijd om het klimaat te zuiveren.”

★ ★ ★

Het tweede artikel dat onder mijn aandacht kwam was er een dat gepubliceerd werd in „Woord en Wetenschap”, het Mededelingenblad van de Stichting voor (vrijgemaakt) Gereformeerd Wetenschappelijke Arbeid. Het is van de hand van ds Rupke van Zuidlaren. Deze keert zich daarin tegen het blad „Radix”, een uitgave van een andere organisatie voor de beoefening van (vrijgemaakt) Gereformeerde Wetenschap. Ds Rupke beschouwt de verschijning van „Radix” als een symptoom van een afwijking van wat de vrijgemaakt Gereformeerde Kerken moeten zijn en leren. Het artikel van ds Rupke eindigt als volgt:

„Tenslotte wijs ik op de verslagen van de conferentie van het COGG, een zaak van de zgn. Gereformeerde Gezindte. Daar heeft prof. dr. J. Douma gerefereerd. Houdt dit feit alleen al niet in een erkenning van zijn kant, dat de gereformeerde gezindte bestaat? Dat werkt verwarrend en nivellerend. Want het is slechts een gedachtegang, dat eenvoudig in werkelijkheid niet bestaan kan! Voor velen wordt het een idool, dat zij vereren, als uitkomst biedend aan de zgn. kerkelijke verdeeldheid, al eveneens 'n hersenschim! De Kerk is niet verdeeld. Er zijn schapen, die van de kudde zich verwijderd hebben. Maar daarom is de kudde nog niet in kleine kudden verdeeld. Maar goed, prof. Douma heeft daar dan gesproken. Wellicht ook met de aanwezigen één en andermaal gebeden en gedankt.

Nu heeft hij daar mooie dingen gezegd. Doch in de bespreking kwam de narigheid. Want wat moet je nu aan met zijn opmerking, „dat men een oplossing voor de kerkelijke verdeeldheid niet moet verwachten vanuit de vrijgemaakte kerken”, dat hij tegenover ds Velema sprak van mijn kerken? Is dat confessionele taal? En dat uit de mond van een professor van onze Theologische Hogeschool! Goed, hij zal het niet zo bedoeld hebben, ook geen confessioneel afgegrensde begrippen hebben willen hanteren, niet al te belijnd uit de hoek hebben willen komen, vanwege de sfeer daar, en om toch goede ingang te krijgen. Zelfs bestaat de mogelijkheid, dat de verslaggever hem niet goed heeft weergegeven. Dat moge dan spoedig hersteld worden.

Maar is dat ook het geval met een volgende opmerking uit zijn mond: „We bevinden ons temidden van de puinhopen van wat eens de Gereformeerde Kerk was”? Wordt één van die puinhopen gevormd door de Gereformeerde kerken, waartoe prof. Douma behoort? Of is het ten deze bij hem meer en meer een puin-

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

HET LIED VAN DEHEKS

n.a.v. Das Hexenlied,
Ernst von Wildenbruch

III Broeder Medardus spreekt nadat hij gestorven is

Als wij beide verhalen samenvatten kan dat als volgt. Broeder Medardus, door de kloosterbroeders reeds bij zijn leven heilig verklaard, gaat al vijftig jaar gebukt onder vreselijke wroeging: hij heeft de dood van een onschuldige vrouw op zijn geweten. En, wat nog erger is, de vrouw had hem lief.

IJlend op zijn sterfbed zingt hij het lied, dat hem een halve eeuw vervolgde. En daarmee begin zijn bekentenis. Biechtvader, kloosterbroeders en vervloekende prior schieten te kort. Toch krijgt Medardus voor zijn sterven nog een kans, zijn misdaad te belijden.

Daarmee valt hij van zijn voetstuk. Zelfs Medardus heeft maar een beginsel van heiligheid — maar blijkt bovendien een laffe moordenaar te zijn. Terwijl de verworpen vrouw onschuldig blijkt te zijn geweest en nochtans haar moordenaar lief had tot de dood.

Het kan haast niet erger. Fanatieke godsdienstijver kan onschuldige mensen de dood in drijven. Ons oordeel over goed en kwaad kan zo kortzichtig zijn, kan zo vreselijk falen. Laten we daarom voorzichtig zijn, wanneer wij anderen oordelen.

De bekorende heks

Een rooms-katholiek zou zeggen (en misschien zegt u het wel na): die vrouw had het anders knap opgezet. De zwakke plek in de muur naar de vrijheid was immers de jonge, ongehuwde priester; nog geen mummie, nog geen stuk theologie, maar met heet bloed. De vrouw had trouwens als losprijs niets te bieden dan zichzelf. Ze kon voorzien, dat zelfs een priester daar in zou lopen. Alles zondig genoeg om te bewijzen, dat ze wel degelijk een heks, een verduiveld verleidelijke vrouw, was.

Kom, kom. Laten we ons niet vergissen. Het leven was voor de veroordeelde blijkbaar zo zoet geweest, dat ze geen reden had de dood te verkiezen. En als de medelijdende priester haar zou laten ontsnappen zou hij zelf — om grote moeilijkheden te vermijden — medeplichtig moeten worden, mét haar moeten verdwijnen. Dit gedwongen samengaan zou voor de vrouw geen enkel bezwaar zijn: ze zocht, als eenzame, een begrijpende ziel. En de jonge man miste smartelijk genoeg een hulpe, die bij hem paste. Samen staande aan de rand van dood-en-leven vonden deze twee jonge mensen elkaar.

En is die bekoring der geslachten nu zo slecht? Staat u, waarde broeder, onder de permanente bekoring van uw vrouw? Waarschijnlijk wel. En toch beweert u niet graag met een heks te zijn gehuwd. En bekoort u, lief tallige zuster, doorlopend uw echtvriend? Proficiat, nog vele jaren.

hoop aan het worden? Als dit zo door hem gezegd is, antwoorden we op die vraag bevestigend. Want dan heeft hij geen oog meer voor de ware Kerk, noch voor het wonder der Vrijmaking, noch voor het feit, dat de oplossing van het schijnprobleem, boven vermeld, er al lang is, er altijd geweest is en tot het eind der wereld er zijn zal! Want het messiaanse gebed van de Heiland is verhoord en het wordt verhoord en het zal verhoord worden. Juist dat gebed stelt heel die conferentie als een vergadering van ongehoorzamen aan de kaak, en geeft aan de woorden van prof. Douma, zoals weergegeven in het verslag, een bedenkelijk karakter”.

★ ★ ★

Het laatste artikel waarop ik het oog heb is er een van ds D. van Dijk van Groningen. Hij schrijft:

„Kijk, wij hebben door Gods genade bij het licht der Schrift een eigen inzicht gekregen met betrekking tot wat de Heere van ons vraagt voor het leven van de kerk, voor het onderwezen, voor het staatkundig en het maatschappelijk leven. In dat opzicht staan wij alleen, daarin zijn wij onderscheiden van allen om ons heen.” Met deze heel het leven omvattende overtuiging staan wij, aldus ds Van Dijk in het isolement. En dat isolement moeten we bewaren. De vrijgemaakten moeten nu al hun best doen anderen die om hen heen staan tot dezelfde overtuiging, in hetzelfde isolement te brengen. Maar — daarbij dreigt een gevaar. Namelijk dat men bij het pogen anderen ook tot de overtuiging der vrijgemaakten te brengen „water in de wijn onzer overtuigingen te doen.” En dat zou fataal zijn. Daarmee zou „de slag verloren zijn”. Ds Van Dijk geeft

De Schrift noemt u de lust van zijn ogen en geenszins een heks. De Schrift moedigt ons aan, het leven te genieten met de vrouw, die we liefhebben. En in die liefde mogen we „als de Heiland” zijn, immers zijn beeld vertonen.

Maar het is de fanatiek-religieuze mens geweest, die het beter wist.

Bleef Medardus staande?

Natuurlijk heeft Medardus recht op onze sympathie. Hij bood weerstand aan de enorme verleiding van een jonge vrouw. De weg van de minste weerstand zou een zeer aangename weg zijn geweest. Maar hij zei neen.

Dat is te zeggen: hij begon al met een woordloos ja. En alleen de angst, dat hij zijn kloostergelofte zou breken, deed hem vluchten.

Toen Jozef eens vluchtte voor Potifars vrouw bleef hij staande. Hij viel niet in de gespannen strik: want zijn vlucht was tot behoud van alle drie betrokkenen.

Maar toen Medardus vluchtte voor een vrouw... viel hij onderstboven. Want zijn vlucht hield alleen zijn kloosterheiligheid ongerept, maar betekende verder de ondergang van beide betrokkenen. En de Heere wil van ons geen klooster-heiligheid, geen religieuze onaantastbaarheid — maar Hij vraagt van ons: zorgende naastenliefde!

De liefde is sterk als de dood

Medardus zag de verzoeking op de verkeerde plaats. Hij dacht zijn eed te moeten houden, welke een dwaasheid was. En hij meende te zondigen, door zijn lot aan dat van een vrouw te binden.

Hij zag namelijk nog niet wat liefde is.

Hij zag in God nog een god, die mensenoffers vraagt: het celibaat van een man, de vuurdood van een vrouw.

Hij zag niet die God, die in eindeloos erbarmen zijn eigen Zoon gaf, om vrome priesters en zondige vrouwen te redden, ja die beide. En daarom herkende hij de liefde van de vrouw niet: meende alleen vuige zinnelijkheid en levensdrang te zien. Ja, daarom herkende hij zijn eigen liefde voor de medemens niet: vreesde voor „zondige” erotiek.

En toch leerde de vrouw aan Medardus, wat liefde is.

Ze vervloekte hem niet. Haar blik vernietigde hem niet. Ze verweet niets. Ze had lief, als de Heiland, tot in de dood. Haar liefde was sterker dan de dood: haar liefde vond ná haar dood nog een blijvende plaats in het hart van Medardus en ontstak daar na vijftig jaar wederliefde.

Deze wederliefde, welke hij in zijn jeugd als zondig verwierp, beheerste hem in zijn ouderdom zo volkomen, dat hij zich na zijn dood met haar verenigd wist! Zie wat liefde vermag. Een méns maken van een „heilige”. Leven brengen in de dood. Gelukkig maken, wie ongelukkig was. Vergeven wie ons iets schuldig zijn.

Niet de fanatieke kerkmens, die banbliksems slingert en ambtsbroeders schorst en afzet, weet wat liefde is. De liefde stelt zichzelf op de plaats van de veroordeelde, is bereid voor hem te sterven. Mozes wist wat liefde is: „delg mij maar uit Uw boek”. Maar Mozes was dan ook „een zeer zachtmoedig man, meer dan enig mens op de aardbodem”.

er dan een paar voorbeelden van hoe het niet moet. Hij schrijft het volgende:

„Om ons heen zijn heel wat mensen, die zichzelf ook Gereformeerd noemen, maar die niet met ons aan één Avondmaalstafel zitten. Zij behoren bij, wat men noemt „een andere kerk”. Nu is het goed, ja, eis van de Heere, dat wij trachten deze mensen ook wat betreft hun inzicht in wat de Heere vraagt omtrent ons kerkelijk leven en handelen, waarlijk „Gereformeerd” te doen worden en hen er zo toe te brengen met ons zich te voegen onder één en dezelfde bediening van Woord en Sacrament.

Daartoe zullen wij ook met deze mensen rondom de tafel ons kunnen scharen om samen deze dingen te bespreken en zo te trachten hen, met 's Heren hulp, tot bekeering te brengen. Maar nu is het oppassen.

Nooit mogen wij aan zulk een vergadering deelnemen, alsof wij daar gelijk berechtigden waren, die nu eens met elkander gaan praten om te trachten daar tot het rechte inzicht te komen.

Wij mogen ons daar nooit neerzetten, alsof wij het standpunt, zal ik maar zeggen, naast het standpunt van anderen, als gelijkwaardig op tafel zouden leggen om nu met elkander daarover te gaan discussiëren.

Wij zullen dan terstond, positief moeten stellen: „De Kerk, waartoe ik behoort is de Ware Kerk en naar Schrift en Belijdenis is ieder van u schuldig zich daarbij te voegen”. Ge kunt het ook zo zeggen: „U moet allemaal u vrijmaken van de „kerk” waartoe u behoort. Wilt u zich niet laten registreren als lid van een onzer Kerken, dan willen wij ook wel uit onze „kerkelijke

Het kerkelijk oordeel

Uit het verhaal blijkt, dat de vrouw onschuldig was. Ze was slachtoffer van de beruchte heksenprocessen. Een uit velen. We kunnen aan deze historische figuren niets meer goed maken. Ten hoogste trachten nieuw kerkelijk onrecht te voorkomen.

Natuurlijk heeft de kerk het beheer over de sleutelen des hemelrijks ontvangen. Kreeg macht om te openen —zelfs macht om te sluiten. En wanneer de kerk, in evangelieverkondiging en ban, naar de Schrift spreekt, wordt haar oordeel tot in de hemel geregistreerd.

Maar de „stoelen des gerichts” zijn: „stoelen van het huis Davids”. Dat is: alleen Davids grote Zoon spreekt recht. De kerk heeft alleen maar amen te zeggen.

Als de kerk steeds had bedacht, dat háár oordelen waardeloos zijn, maar dat ze alleen Gods oordeel heeft uit te voeren... wat zou de kerkgeschiedenis er gans anders uitzien.

En dat was het, wat de prior begon te begrijpen.

Hij zag dat de kerk gruwelijke fouten had begaan. Dat een onschuldige vrouw was gedood. Waarschijnlijk met vele zusteren. En dat een moordenaar heilig was verklaard. Waarschijnlijk met vele broederen. Hij zag ook dat een „heks”, aan wie geen plaats onder Gods zon werd vergund, in hoogste ressort gratie kon verkrijgen; immers wie veel heeft liefgehad wordt veel vergeven. En dat een moordenaar, die al vijftig jaar berouwvol zijn straf heeft uitgezeten, een gebroken en verslagen hart kan bezitten, dat voor God kostelijk is!

Maar alles was verbijsterend voor de prior. Hier viel een eeuwenoud kerkelijk bouwwerk in puin. Hier bleek de kerk rechtvaardigen te hebben verdoemd en goddelozen te hebben zaliggesproken; hetgeen voor de Here een gruwel is, ja die beide gevallen.

Onze heksen

Ja, ons krampachtig kerkelijk bestel kan onnoemelijk veel kwaad doen.*) Denk aan Paulus, toen hij nog Saulus heette. Vraag het aan Galilei, die tot de brandstapel werd veroordeeld toen hij ontdekte dat de aarde om de zon draait. Vraag het aan Hendrik de Cock, vraag het die tallozen, die door een wild orthodox kerkbestel zijn vervolgd, geschorst, afgezet, uitgeworpen, mond dood gemaakt. Om hun wandaden? Of om hun geloof? Zijn de talloze verbrande „heksen” allen bewijsbare tovenaressen geweest — of heeft de kerk zich vergrepen aan haar dochters? Zijn de talloze slachtoffers van kerkwetten allen gevallen om hun ergerlijke leer of levenswandel — of heeft de moeder zich aan haar zonen vergrepen?

U hoeft het antwoord niet direct te geven, mits u er zich eerlijk op wilt beraden.

Dit staat vast: toen de Heiland gevangen genomen werd hadden de kerkmensen een wet; en naar die wet moest Hij sterven. Het ging volkomen ordelijk, legaal en in kerkstijl. En sedertdien zal er wel niemand zijn gevonnen, of de kerk heeft vooraf het rekvisitoir ordelijk aan de kerkelijke papieren getoetst. Van Abel af tot Zacharia toe; en wie daar verder volgt.

Toen de overspelige vrouw uit het Evangelie op heterdaad was betrapt, moest zij naar de wet van Mozes, dat is naar de wet des Heeren, sterven. Door steniging. Alleen maar... de Heiland legde de wissel om: Hij rangeerde de orthodoxe kerkwagen op de weg der genade. Hij vroeg de allerheiligsten om de eerste steen te werpen op de vrouw. En de allerheiligsten slopen weg. Toen veroordeelde Hij ook niet.

Wie Christen wil zijn volge deze Heiland. Hij telt geen neuzen om te weten wat recht en onrecht is. Het kerkrecht is geen goudschaal, die op een halve neus doorslaat. *)

Gods erbarmen

De fanatieke priester dreigde Gods genade mis te lopen. Door zijn eigenwillige godsdienstigheid meende hij zijn heil te bewerken. Maar toen hij zijn wrede afgod verloochende kwam de genade tot hem. Kreeg hij toch nog vrede — uit genade.

Er zijn immers vloeken, die afketsen als een fladderende mus, als een scherende zwaluw. Zo ging de vloek van de prior over Medardus heen; zo ontkwam de „heks” aan de kerkelijke vloek. Want wie Gods uitverkorenen aanraakt vindt een machtige Beschermers tegenover zich. Onze ijdele vloek komt op het eigen hoofd terug.

Liever een heks te veel op aarde, dan een „heks” te veel verbrand. Liever een ketter te veel door de mazen van het net geglipt dan een broeder te veel doodgeslagen.

„Gaaf dan bidden mijn broeders. Wij oordelen niet”.

*) Herinner u, dat dit artikel precies tien jaar geleden werd geschreven: toen de grote „zuivering” in de vrijgemaakte kerken begon.

schaapskooi" stappen en ons met u verenigen in een nieuwe „kerkformatie”, als maar die nieuwe formatie dezelfde is, wat Leer en Regering betreft als de Kerk, waartoe ik nu behoor, want dat is de Ware Kerk. Nooit mogen wij dat laatste in gesprekken met anderen prijsgeven. Wij moeten het zeggen: „Door bij uw „kerk” te blijven pleegt u ongehoorzaamheid jegens de Heere”.

Een ander ding. Wat de politieke strijd betreft hebben wij geleerd door Gods Woord en de geschiedenis, gezien, dat alleen de rechte prediking van het Evangelie, de rechte bediening van het Woord, het rechte inzicht kan geven voor het staatkundig leven. Daarom hebben wij na de vrijmaking als eis voor het lidmaatschap van de GPV gesteld: „het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerk”.

Politiek

Daardoor kwamen wij „politiek” in het isolement te staan. Dat was moeilijk. Van het begin af was het

duidelijk, dat wij door dit isolement los te laten, veel leden zouden kunnen werven.

Later was er weer het gevaar, dat wij dat isolement zouden prijsgeven door een zekere samenstelling met een andere „politieke groepering”, die in de politiek wel hetzelfde zocht als wij, maar kerkelijk niet met ons één weg ging. Gelukkig hebben wij die gevaren weerstaan, zijn wij niet bezweken voor het verlokkel van meer stemmen en meer zetels. Zo zal het moeten blijven: „het isolement bewaren”.

☆☆☆

Men lette er op dat ds Van Dijk als het over „zijn” kerk gaat, dat woord met een hoofdletter schrijft en als aanduiding van alle andere gemeenschappen die zich kerk noemen dat met een kleine letter doet en het bovendien tussen aanhalingstekens zet!

Volgende week een paar opmerkingen over dit alles.

L. VAN KLINKEN — HAARLEM

Inkomen en welzijn (1)

Ethische kanten van de verdeling

De term welzijn wordt hedentendage veelvuldig gebruikt vooral in verband met de taak van de Overheid. De Overheid zou volgens velen geroepen zijn het welzijn van de burgers te egaliseren om op deze wijze de rechtvaardigheid te vergroten. Een middel daartoe acht men gelegen in het nivelleren van de inkomens van de burgers. De regering-den Uyl heeft de inkomensnivellering als een doelstelling in haar regeringspolitiek opgenomen, waaruit blijkt, dat we hier te maken hebben met een belangrijk en aktueel vraagstuk, dat op dit moment brede maatschappelijke belangstelling geniet.

Het axioma, dat de Overheid het welzijn der burgers moet egaliseren leidt tot fundamentele kritiek op onze huidige samenleving, die de toets der ethische kritiek niet zou kunnen doorstaan; de huidige verdeling van het welzijn op grond van de resultaten van het economisch proces zou niet in overeenstemming zijn met de normen der rechtvaardigheid, die men hier meent te moeten aanleggen. Door de inkomens te nivelleren zou het welzijn worden geëgaliseerd en van allen tesamen worden vergroot, menen velen. Populair gezegd: neem bepaalde burgers inkomen af, dat zij best kunnen missen en geef dat aan burgers, die aan dat inkomen een hogere waarde toekennen dan eerstbedoelde burgers. Het welzijn in de samenleving als geheel zal hierdoor worden vergroot, zo luidt de redenering. Dit zou tevens in overeenstemming zijn met de normen der rechtvaardigheid.

Nu is het intussen niet zo eenvoudig een antwoord te geven op de vraag welke overheidsmaatregelen in de gegeven situatie wel of niet genomen moeten worden om het doel van de welzijnsegalisatie te verwezenlijken. Afgezien van de vraag of de Overheid wel deze taak heeft, rijzen er een aantal vragen, die beantwoord zullen moeten worden eer het doel kan worden bereikt. Wat is precies welzijn? Waardoor wordt het bepaald? Of te wel: wat zijn de determinanten van welzijn.

Op een aantal vragen, die hier liggen, gaat prof. dr A. Kraal, hoogleraar bedrijfseconomie aan de Rijksuniversiteit te Leiden, in in zijn onlangs bij Kluwer, Deventer, verschenen boekje van 100 pagina's, dat tegen de prijs van f16,50 verkrijgbaar is. Hij zet zich in genoemd boekje sterk af tegen het ideologisch standpunt, dat o.m. door prof. dr P. J. Roscam Abbing, hoogleraar ethiek aan de Rijksuniversiteit te Groningen in zijn omvangrijk werk: „Ethiek van de inkomensverdeling” (Kluwer, 1973) is verdedigd. Het boekje van prof. Kraal draagt tot titel: „Inkomen en welzijn”, ethische kanten van de verdeling. Wij willen in dit en een tweetal volgende artikelen iets doorgeven van wat

prof. Kraal heeft geschreven, omdat wij het voor de lezers van dit blad van belang achten eens een ander geluid te horen dan dat van prof. Roscam Abbing.

Wat is precies welzijn? De betekenissen van de term welzijn zijn volgens sommigen thans te rubruceren in tenminste vier groepen:

1. welzijn is een deel van welvaart.
2. welvaart is een deel van welzijn.
3. welzijn en welvaart zijn elkaar's complement.
4. welzijn en welvaart zijn synoniem.

Prof. Kraal kiest voor de betekenis van groep 4 en gebruikt welzijn in zijn boekje in die zin, dat het alles omvat waar de mens naar streeft. Streven naar welzijn en welvaart beschouwt hij dus als synoniem; termen, die eveneens synoniem zijn met hetgeen sommige economen bedoelen, als zij spreken over 's mensen streven naar zo groot mogelijk „nut”, naar „maximale behoeftebevrediging” of „maximale ophelimit”.

Inzake het welzijnsbeleid van de Overheid dienen een viertal vragen aan de orde te worden gesteld, aldus prof. Kraal, waarop verschillende antwoorden gegeven worden al naar gelang de levensbeschouwing, die de beantwoorder van de vragen heeft. Dit geldt speciaal voor vraag 3.

De vragen zijn:

1. Op wier welzijn moet het beleid gericht zijn?
2. Waardoor wordt welzijn bepaald?
3. Welke ethische normen dient de Overheid bij haar beleid in acht te nemen?
4. In hoeverre zijn genomen en te nemen maatregelen doeltreffend te achten?

Er heerst geen eenstemmigheid over de inhoudelijke determinanten van welzijn. Op grond van bestudering van enkele primitieve en zeer primitieve leefgemeenschappen zouden de volgende factoren voor het welzijn van groot belang zijn:

1. fysieke veiligheid.
2. harmonieuze menselijke relaties.
3. het ontbreken van zichtbare verschillen in de bedeling van goederen.

Op grond hiervan moet vastgesteld worden, dat er thans nog weinig inzicht is in wat de inhoudelijke en procesmatige determinanten van welzijn zijn, zodat een Overheidsbeleid gebaseerd op welzijnsmaximalisatie eigenlijk in de lucht komt te hangen. „Zonder wetenschappelijk getoetste inzichten omtrent de factoren, die het geluk van mensen beïnvloeden is ieder welzijnsbeleid gedoemd een uitvoering van ideologische preoccupaties te blijven, of op zijn hoogste een besprijding van symptomen van ongeluk”, concludeert R. Veenhoven in zijn in 1970 gepubliceerde studie over het onderzoek naar geluk.

Hoewel er dringend behoefte is aan een methode, waarmee op objectieve wijze welzijn te meten zou zijn, baseert men zich op dit moment veelal op één of ander ideologisch uitgangspunt, waaruit welzijns-egalisatie dan dwingend wordt voorgeschreven.

Een ideologisch uitgangspunt treffen we hedentendage aan bij de meeste schrijvers over het onderwerp. Het ideologisch uitgangspunt, dat door prof. Roscam Abbing en ook door prof. Tinbergen wordt aangenomen is het geloof in de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen, waaruit dan volgens deze lieden voortvloeit, dat individu en Overheid moeten streven naar welzijnsegalisatie.

De mensen zijn principieel alle gelijkwaardig en dus moet het welzijn worden geëgaliseerd, zo luidt de redenering. De inkomensnivellering wordt meestal ook op deze wijze ideologisch voorgeschreven; de Overheid wordt in deze visie gerechtigd geacht de individuen te dwingen naar dat ideologisch uitgangspunt te handelen en dat als rechtvaardig te beschouwen wat in overeenstemming is met genoemd uitgangspunt. Prof. Roscam Abbing gaat hierin zelfs zover, dat hij meent bewezen te hebben, dat een gewetensvol mens bij enig nadenken niet tot een andere conclusie kan komen dan hij vanuit zijn uitgangspunt van de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen. Het bijbels gebod de naaste lief te hebben gelijk zichzelf schrijft dat volgens prof. Roscam Abbing ook voor.

Omdat alle mensen gelijkwaardig zijn, moet het welzijn of de inkomens worden geëgaliseerd, zo wordt gesteld. Dit nu is een onbewezen stelling. Uit de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen vloeit niet logischerwijze voort, dat het welzijn of de inkomens moeten worden geëgaliseerd. Ook al gaat men uit van de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen (en daarvan gaan prof. Kraal en ondergetekende ook uit) dan wil dat nog niet zeggen, dat **dus** welzijn of inkomens moeten worden geëgaliseerd. Ook uit het gebod de naaste lief te hebben gelijk (op dezelfde wijze als) zichzelf valt dat niet zonder meer af te leiden. Een dergelijke conclusie volgt niet noodzakelijkerwijze uit het aangenomen uitgangspunt. Ik acht het een verdienste van het boekje van prof. Kraal dat dit duidelijk gesteld wordt. Het zal ongetwijfeld een redelijk zuiver leef- en denkklimaat helpen bevorderen, alle welzijnsegalisatoren ten spijt.

In de volgende artikelen hopen wij in te gaan op wat welzijnsbeleid wel in zal moeten houden, uitgaande van het axioma, dat alle mensen fundamenteel gelijkwaardig zijn; een axioma, die, gelijk elk axioma, niet logisch gefundeerd kan worden.

DR. L. VAN KLINKEN IS WETENSCHAPPELIJK HOOFDMEDEWERKER BEDRIJFSECONOMIE AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN

Dit is het eerste van een drietal artikelen van zijn hand. Na het laatste artikel zal mr. dr J. Meulink enkele kritische opmerkingen plaatsen over de inhoud van deze artikelen.

O. MOOIWEER — ENSCHEDE

WAT ZAL DE TOEKOMST ONS BRENGEN? (2)

Geloofsbeleving

We hebben eigenlijk al aangegeven, dat je niet over de kerk en de kerkelijke verdeeldheid en het jagen naar kerkelijke eenheid kunt spreken op een louter objectieve manier.

Het slot van antwoord 54 van de Heidelbergse Catechismus geeft dat overduidelijk aan: „en dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig zal blijven”. Ik ben bij die kerk betrokken. Ik maak er deel van uit. Ik hoor er wezenlijk bij. Dat is mijn geloofsbelijdenis. En dat kerkelijk lidmaatschap is bij al het institutaire van deze periode aan deze kant van de begraafplaats een geestelijke zaak. Dat kerkelijk lidmaatschap is kontinu. Het neemt zelfs de barrière van de dood uit kracht van Christus' overwinning!

Ik meen, dat dat laatste van antwoord 54 schromelijk verwaarloosd is. We hebben in onze kring in het verleden althans geleden aan een overwoekering van de kenmerken van de kerk ten opzichte van de kenmerken der christenen. En is dit virus geheel bezworen in de tweede helft van de twintigste eeuw? We staan wat huiverig tegenover mensen, die met ons willen spreken over de geloofsbeleving. Dat hoort niet in onze sektor thuis. Daarvoor moet je een deur verder wezen in de gereformeerde gezindte. Het huis-

bezoek is vaak verzand in de vraag naar de betrachting van allerlei verplichtingen. Daarbij ging en gaat het ook soms om verplichtingen, die wij voor onszelf traditioneel hebben geformeerd en geformuleerd. En dan juist bevat het gesprek harde kanten! Maar het spreken over de waarachtige vreze des HEREN werd dikwijls stiefmoederlijk beedeeld. Men was vuurbang voor een verzeilen in de wateren van de Doperse geestesstroming. Ik zeg niet, dat hier geen levensgrote gevaren om de hoek komen kijken. Het mysticisme heeft velen de geloofszekeerheid en het roemen in Gods genade ontroofd. Maar al hebben we het land aan de verderfelijke invloeden van het mysticisme en al gebruiken we liever het woord mystiek niet, dat neemt niet weg, dat we ons ervoor moeten wachten met het vuile bedwater het schone kind weg te werpen. We moeten trachten ook wanneer het over deze materie gaat inde huid van de ander te kruipen. Bij alle ontsporingen, die we helaas ten aanzien van de bevinding aantreffen, bevat de zaak zelf heel wat positieve schriftuurlijke elementen. Het mag daarin niet gaan om het uitwisselen van allerlei zielservaringen, die dan als materiaal moeten dienst doen om de anderen te etiketteren. Het gaat om de instelling en de konfessie van een

Job, die dwars door allerlei aanvallen van de duivel heen poneerde: „Maar ik weet, dat Mijn Losser leeft.” Ik denk ook aan de woorden, die een man als Calvijn op zijn sterfbed sprak: „Ik weet, dat mijn werk niets was. Mijn vijanden zullen daarvan een verkeerd gebruik maken. Maar ziende op mijn traagheid (alsof Calvijn ooit lui was, O.M.), gebreken, zonden en zwakheden, durf ik haast niet te hopen, dat mijn dienst voor anderen gezegend is, al hoop ik dit wel. Maar één ding weet ik, dat de wortel van de vreze Gods in mij gevonden is”. Wie zegt dit de Geneefse Reformator na eeuwen na? Gode zij dank, zeer velen! Maar hoeveel mensen, die er bij grootgebracht zijn en elke zondag soms nog wel twee keer in de kerk zitten, ontwijken niet op een gewiekste manier een gesprek over deze levenshouding?

Bevinding doe je op in de strijd tegen de demonen! En ik ben bang, dat de bevinding een noodlijdend bestaan doormaakt, omdat men in verschillende opzichten bezig is te kapituleren voor de duivelse machten of hen poogt te ontlopen. Maar we moeten er de strijd tegen aanbinden vanuit het geloof in Christus. Die ze overwonnen heeft, zodat we met Bunyan kunnen zeggen: „de leeuwen brullen en dreigen wel, maar ze liggen aan de ketting”. In aansluiting aan deze gedachte merkt Prof. dr S. van der Linde in de bundel: „Leven door de Heilige Geest” onder de titel: „De Heilige Geest in Reformatie en Nadere Reformatie” het volgende op:

„En dat is nu juist wat de Schrift onder „bevinding” verstaat. Het woord komt maar éénmaal voor, bij Paulus, Rom. 5:4, maar de zaak is de hele Bijbel door te vin-

den. Paulus kent de bevinding als een stuk leiding door de Geest. Ze is een vrucht van de rechtvaardiging door het geloof, uitvloeisel tevens van het getuigenis van de Heilige Geest, dat ons van onze rechtvaardiging verzekert. Het griekse woord, dat Paulus gebruikt, betekent eigenlijk: **beproefdheid**. Eer een schip wordt afgeleverd en in de gewone vaart wordt gebracht, maakt het een proefvaart. Die gebeurt onder harde omstandigheden, alles staat onder hoogspanning, opdat men wete wat dit schip nu zal kunnen dragen.

Zo wordt de gerechtvaardigde christen ook onder druk gezet, door vervolging en nood. Paulus bedoelt niet, dat het hele leven van een christen vol van die bevinding is. Zo wordt het wel verstaan, maar o.i. onjuist. Het christenleven kent ook en gedurig de gestemdheid van Ps. 23, van het slot van Rom. 8. Maar het ontkomt niet aan de donkerder tegenkant daarvan: de volharding in het geloof in donker en aanvechting, de bevinding, die doet weten wat een stok en staf Gods beloften, de verzegeling door de Geest zijn.” (a.w. p. 70-71)

Ik hoop door dit citaat een wat andere kijk geboden te hebben op wat b.v. onze Gereformeerde Bondsbroeders en Christelijke gereformeerde broeders vaak onder „bevinding” verstaan. Hierin tasten we iets van de dynamiek van het christen-zijn. Zoals Luther stelde, dat je pas theoloog wordt door de aanvechting heen, zo kunnen wij de konklusie trekken, dat je pas echt een geestelijk kind van God wordt door de aanvechting heen! Het zal in de toekomst steeds meer blijken, dat deze dingen werkelijk primair zijn!

De miljoenennota

De begrotingsontwerpen voor 1976 zijn momenteel bij de 2e Kamer. Zij zijn ingedeeld in 18 hoofdstukken, nl. voor elk van de departementen en voor enkele afzonderlijke onderwerpen:

het Huis der Koningin,
de Hoge Colleges van Staat,
onvoorziene uitgaven.

De behandeling van deze hoofdstukken vindt stuk voor stuk plaats. De kamervoorzitter tracht daarmee vóór het einde van het jaar gereed te komen, maar telkens weer moet hij constateren dat het niet gelukt is. Het overleg tussen kamer en ministers vergt bijzonder veel tijd.

Voorafgaand aan die behandeling is er een uitvoerige gedachtenwisseling tussen kamer en kabinet over het algemene regeringsbeleid, zowel wat betreft de politieke als de financieel-economische kant ervan. Dat laatste is nu wel heel actueel, i.v.m. de lasten, die de werkloosheidsbestrijding met zich brengt. Ten behoeve van de discussie, die in de 2e week van oktober plaats vindt, heeft de minister van financiën bij de begrotingsontwerpen een Nota over de toestand van 's Rijks financiën gevoegd. Hij geeft daarin een schets van de economische situatie, van het beleid van de regering voor 1976 en ook voor de jaren daarna, van de financiële middelen die nodig zijn en van de ontvangsten, die naar schatting daartegenover zullen staan.

Deze nota duidt men als regel aan met „miljoenennota”. Dat was juist. In het verleden ging het over miljoenen. Nu zijn echter vele miljarden aan de orde. Het a.s. debat (de algemene politieke en financiële beschouwingen) staat bij velen in de belangstelling. Dat is verklaarbaar. Pers en radio/t.v. brengen reeds een discussie op gang en actiegroepen doen het hunne erbij. Maar, zoals we zagen, wijzelf zijn er allemaal bij betrokken, want het gaat — financieel gezien — om de besteding van meer dan de helft van ons nationaal inkomen. En de politieke betekenis van het overheidsbeleid gaat daar nog bovenuit. Behoudt het kabinet de steun van de volksvertegenwoordiging en zal het voor de plannen, die werden ingediend, fiat verkrijgen? Dat heeft b.v. invloed in de sociale sector, als de loon-onderhandelingen aanvangen, als door ondernemers beslissingen genomen moeten worden over bedrijfsvernieuwingen, investeringen enz. Vóór we in volgende nummers iets meer over de inhoud van de miljoenennota zeggen, wil ik eerst trachten een beeld te geven van de omvang van zaken, waar het om gaat. Ik doe dat door tevens 40 jaar in de geschiedenis terug te gaan en min of meer gelijksoortige cijfers uit de miljoenennota 1936 ter vergelijking er bij te plaatsen. Toen was de heer Oud minister van financiën in het derde kabinet-Colijn en het was eveneens een tijd, waarin de werkloosheid een stempel op het beleid zette (sterker nog dan thans het geval is).

	'36 (a)	'76 verhouding (b) a : b = 1 :
(bedr. in miljarden)		
nationaal inkomen	4,359	210 48
uitgave overheid	0,803	77,900 99
ontvangsten	0,626	62,800 100
geraamd tekort	0,177	15,100 90
uitgave in % N.I.	18½	37 2

belastingontvangsten			
directe belastingen	0,279	34,735	121
indirecte belastingen	0,194	25,975	185
omvang v. d. staatschuld	3,363	45,100	13
omv. v.d. miljoenennota	30 pg.	147 pg.	5
uitgave ten behoeve van enkele onderdelen van de staatstaak:			
onderw. en wetensch.	0,151	16,743	111
sociale zaken	0,128	6,847	54
defensie	0,088	7,681	87
verkeer en waterstaat	0,061	4,458	73
justitie	0,026	2,022	80
cultuur, recreatie en maatschappelijk werk	—	7,333	

Uit dit lijstje rollen zo maar enkele conclusies, zij het globale:

- Een enorme uitbreiding van de omvang van de overheidstaak, die in % N.I. gerekend thans 2 x zoveel lasten met zich brengt als 40 jaar geleden.
- Die uitbreiding is niet in alle sectoren even sterk.
- Zij vraagt een in verhouding veel zwaardere bijdrage in de vorm van belastingen (de indirecte belastingen zijn bijna 2 x zo sterk gestegen als de overheidsuitgaven).
- De staatsschuld is slechts op bescheiden wijze toegenomen.

De lezer kan zich van de gegeven cijfers moeilijk een duidelijk beeld vormen. Wat één miljard gulden is, kunnen we ons niet voorstellen. Misschien helpt het iets als je zegt dat het de waarde is van honderdduizend auto's-middenklasse?

Zorg voor welzijn en welvaart van 13 miljoen Nederlanders ligt ten grondslag aan de taak van de overheid. Als de lezer door het bovenstaande iets méér indruk krijgt van „wat er omgaat” bij het uitvoeren van die taak, zal hij verstaan hoe nodig het is juist in deze tijd Gods zegen te vragen voor hen „die over ons gesteld zijn”.

M. de Jonge

LANDELIJKE DAG VAN GEBED in de Domkerk te Utrecht op zaterdag 11 oktober

Deze dag zal in het teken staan van de nood waarin de Gemeente van Christus zich in onze dagen bevindt.

In de morgendienst, die om 10 uur aanvangt, zal speciaal uw gebed gevraagd worden voor de vervolgende christenen, waarbij dan speciaal gedacht zal worden aan de christenen in China, Oost-Europa en de Afrikaanse landen.

Het gebed tijdens deze morgendienst zal ingeleid worden door de broeders Ds J. C. Maris, Chr. Geref. predikant, De Bilt en Evangelist Anne van der Bijl, die door hun werk in Oost-Europa en het Verre Oosten, bekend zijn met de nood van de aldaar wonende christenen.

In de middagdienst, die om 2 uur begint, zal uw gebed gevraagd worden voor de geestelijke nood en de verwarring in de Gemeente van Christus, ook in onze westerse landen, waar steeds meer het vaste fundament van het Woord van God wordt ondermijnt en steeds meer Bijbelgetrouwe christenen in ernstige gewetensnood komen.

Tijdens deze middagdienst zullen de broeders Ds A. Vroegindewey, Ned. Herv. pred. (Geref. Bond) te Veenendaal en Ds W. Harkema, Baptist predikant te Musselkanaal de tijden van gebed inleiden.
Correspondentie-adres: Postbus 30, Dieren.

HULPAKTIE VOOR JUBILERENDE „ANNIES”

Amsterdam-Putten — De in kinderevangelisatie en godsdienstige vorming van kinderen gespecialiseerde Bijbel Club Beweging bestaat in Nederland 25 jaar.

Ann Punt (60) en Annie Verboom (55) begonnen in 1950 met vijf kinderen hun eerste club op een zolderkamer aan een van de hoofdstedelijke grachten. Sindsdien heeft het werk zich voortdurend uitgebreid.

„De Annies”, zoals de beide dames worden genoemd, introduceerden talrijke nieuwe methoden voor kinderevangelisatie. Ter gelegenheid van hun jubileum is de Stichting „Vrienden van de Bijbel Club Beweging Holland” gevormd die onder het motto „Steengoed voor de Annies” een financiële aktie voert voor restauratie en uitbreiding van een kampeercentrum in Putten. Daar worden jaarlijks in de zomervakanties zo'n 700 kinderen in verschillende bijbelkampen ondergebracht. De initiatiefnemers voor de aktie zijn mensen, die als kind de bijbelclubs van de „Annies” hebben bezocht. Voordat zij de beschikking kregen over het centrum in Putten — een oude boerderij — hielden „de Annies” hun bijbelclubkampen in Friesland, op het land van een bevriende veehouder. Zij begonnen daarmee in 1953.

De beweging is in Nederland sterk gegroeid. Jarenlang werkten en woonden „de Annies” in twee

woonarken aan de Herengracht. Dertien jaar geleden werd het daar tegenoverliggende pand — Herengracht 97 — gekocht, waarin zij voordien al enkele kamers als kantoor in gebruik hadden.

De eerste fase van het uitbreidings- en restauratieplan voor het kampeercentrum in Putten — de bouw van een meisjeshuis — is inmiddels gereed. In de toekomst willen „de Annies” er behalve kinderkampen in de zomer ook 's winters evenementen — zoals trainingsweekends voor jeugdleiders — organiseren.

Op 11 oktober wordt het jubileum van „de Annies” herdacht in de Willem de Zwijgerkerk te Amsterdam (Olympiaweg, 14.00 uur). Het postgironummer van de jubileumaktie is 3474800 t.n.v. Stichting Vrienden van de Bijbel Club Beweging - Holland, postbus 11034, Amsterdam.

Kerknieuws

Krommenie — Het adres van de diakonie is I. ten Bolder, Witte Klaverstraat 45, Krommenie.

Ede — Het adres van de diakonie is G. van Gelder, Klomperweg 52, Lunteren, tel. 08388-2649.

Een fusie — De kerken van 's-Gravenhage-Loosduinen en van 's-Gravenhage-ZW zullen een fusie aangaan. Zij hebben overeenstemming bereikt over de zendingsactiviteiten van de gefuseerde kerk. De kerk van Loosduinen achtte het bezwaar de band te verbreken met het zendingswerk, dat door de kerk van Haarlem in Zuid-Afrika wordt verricht. De kerk van 's-Gravenhage-ZW was van mening, dat haar taak ten aanzien van de broederschap op Soemba-Borneo meer inhoudt dan de steun, die Loosduinen aan Haarlem verleent. De gefuseerde kerk zal zich stellen achter het werk op Soemba-Borneo, maar voor de steun aan Haarlem zal een zelfde bedrag worden uitgetrokken als tot heden de kerk van 's-Gravenhage-Loosduinen daaraan besteedde. De naam van de gefuseerde kerk zal luiden: Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt) van 's-Gravenhage. Men vond, dat een beslissing over de aanduiding **Nederlands Gereformeerd** moest worden overgelaten aan de landelijke vergadering.

De Psalmberijming — De kerkeraad van Oostzaan heeft besloten de oude psalmberijming naast de nieuwe te blijven gebruiken, omdat veel gemeenteleden, vooral de oudere, aan de oude psalmberijming zijn gehecht.

Amsterdam-West — In het kort verslag van de kerkeraadsvergadering d.d. 4 sept. jl. lezen we het volgende: „Ter voorbereiding op

de gecombineerde vergadering met de Chr. Geref. en Vrijgem. Geref. broeders van Amsterdam en Amstelveen, wordt uitvoerig gesproken over „Abortus” en de problemen „Rondom liefde en huwelijk”. Mocht het op de komende vergadering komen tot het opstellen van een verklaring over deze zaken dan zal er door de brs., die afgevaardigd zijn, alle medewerking verleend worden.”

Beverwijk — Op de kerkeraadsvergadering kwam het zingen van de apostolische geloofsbelijdenis tijdens de kerkdiensten ter sprake. Men besloot de gemeente dit eerst voor het begin van de diensten enige malen te laten oefenen.

's-Gravenhage-ZW — Uit de kerkeraadsvergadering d.d. 26 aug. en 3 sept. jl.: „c. de kerkeraad van Wormerveer vraagt n.a.v. een rondschrijven inzake ds Kapteijn of „het altijd en overal van de Here verboden is, zoals ds K. deed, ambtelijke arbeid in een syn. geref. kerk te verrichten”. Brief zal worden beantwoord; in onze brief aan de kerken is deze stelling niet geponeerd.”

Zoetermeer — De kerkeraad van Zoetermeer ziet geen reden, nu de gemeente nog vakant is, om te beginnen met het houden van een kerkdienst op oudejaarsavond c.q. nieuwjaarsmorgen.

DE HULP BIJ BIJBELSTUDIE

De brief aan de Efeziërs

van de hand van
ds H. Amelink.

Bestellingen kunt u doen volgens onderstaande prijsopgave een bedrag over te maken op giro 575663 ten name van G. de Kruijf, Troelstraat 252, Utrecht.

De prijs van 1 exemplaar is f 2,50; 5 exemplaren f 11,75; 10 exemplaren f 23,—; 25 exemplaren f 58,—.

Er zijn ook nog enkele exemplaren van de 'Hulp bij Bijbelstudie' over het **BOEK JONA** verkrijgbaar.

Direkt **GELD** nodig?

Bel Spijkerboer - Elburg

een vertrouwd en voordelig adres.

Tel. 05250-1751

**PLAATS
UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD**

In druk is een bundeltje LITURGISCHE FORMULIEREN

zoals die zijn vastgesteld door de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland van 1968/69, 1971/72 en 1974.

Deze formulieren zijn:

- Formulier om de heilige Doop te bedienen aan de kleine kinderen der gelovigen
- Formulieren om de heilige Doop te bedienen aan volwassenen
- Formulier voor de openbare belijdenis der geloofs
- Belijdenisvragen
- Formulier voor de bediening van het heilig Avondmaal
- Kort formulier voor de bediening van het heilig Avondmaal
- Formulier voor de bevestiging van dienaars des Woords
- Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen
- Formulier voor de bevestiging van het huwelijk
- Formulier van de ban of de afsnijding van de gemeente
- Formulier van de wederopneming in de gemeente

De in de formulieren geciteerde Bijbelgedeelten zijn zowel in de Staten- als in de Nieuwe Vertaling opgenomen.

Het bundeltje wordt gedrukt op dunndrukpapier op een formaat van $\pm 8 \times 13$ cm, zodat het gemakkelijk in een zakbijbel of psalmboek kan worden mee genomen.

De prijs wordt f 2,60 bij afname van tenminste 20 ex. De prijs per los exemplaar is f 3,20, excl. porto.

UITGEVERIJ D. J. VAN BRUMMELEN B.V.

Statenplein 53 - Dordrecht — Postbus 24 — Tel. (078) 3 35 92

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — Zeist

Redaktieleden

Drs H. de Jong
Mr. dr J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redaktie

K. Muller
H. Pootlaan 242,
Alkmaar
Telefoon 072-16767

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Nooitgedacht 3, Zeist
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 27,50 per jaar
f 14,— per halfjaar
f 7,25 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Pasteursingel 29b,
Rotterdam-7
Tel. 010-153703
Giro 40 49 45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.